

ЮВІЛЕЇ

Ганна Морозова

•

ДО 165-РІЧЧЯ З ДНЯ НАРОДЖЕННЯ О. Ф. КІСТЯКІВСЬКОГО

26 березня виповнилося 165 років з дня народження О. Ф. Кістяківського — видатного вченого-криміналіста, історика права, археографа та громадського діяча другої половини XIX століття.

Корені Олександра Федоровича ведуть нас до Чернігівщини. Його дід — Омелян Васильович — був кріпаком графа І. А. Безбородька, управителем його маєтку в с. Стольному Сосницького повіту Чернігівської губернії (зараз Менського району Чернігівської області).¹ За старанню та віддану службу він у 1808 році отримав вольну з даруванням землі та будинку.² Омелян Васильович залишався управителем до самої смерті в 1810 році, а його родина, яка складалася з удови та трьох дітей (Федір, Анастасія та Мавра), продовжувала користуватися заступництвом графської родини.

Федір — батько О. Ф. Кістяківського — народився у 1807 році³ (хоча в сповідальній книзі за 1830 рік вказаний його вік — 25 років⁴) і за бажанням батьків та за допомогою і з благословіння графа він закінчив Чернігівську духовну семінарію й перейшов у духовне звання. 1827 року він одружився з Іриною Федорівною Есманською — дочкою померлого священника Миколаївської церкви с. Городища Сосницького повіту (зараз Менського району) і зайняв його місце.⁵

Федір Омелянович влаштував при своєму будинку школу, де безкоштовно навчав селянських дітей грамоті і де засвоїли перші ази науки його власні діти, а їх у родині було семеро.⁶

Усі вони здобули початкову духовну освіту, але обрали собі інші професії. Сини Федір та Василь пішли в медицину, закінчивши спочатку курс наук в Чернігівському духовному повітовому училищі та Чернігівській духовній семінарії. Василь Федорович захистив докторську дисертацію і викладав на медичному факультеті Київського університету Св. Володимира.⁷

Але найбільш відомим серед синів о. Федора став все ж таки Олександр.

1847 року, після закінчення духовного училища, він вступив до Чернігівської духовної семінарії. Олександр проявив неабиякі здібності і після закінчення нижчого відділення семінарії був визнаний одним з «достойных награды книгой».⁸

Він був старанним учнем і за підсумками середнього відділення семінарії мав такі оцінки: «естественная история — весьма хорошо; фи-

зика — 7, вєсьма хорошо; русская история — 8, отлично хорошо; священное писание — вєсьма хорошо; логика — отлично хорошо; библейская история — вєсьма хорошо; латинский — 7; греческий — 7; французский язык — 58».⁹

Після закінчення у 1853 році семінарії перед здібним випускником відкривалися двері духовної академії, але він вирішив отримати вищу освіту у храмі світської науки і вступив на юридичний факультет Київського університету.

Одержання диплома про закінчення університету не принесло особливого задоволення: йому хотілося займатися науковою працею, але матеріальний стан не дозволяв цього зробити. Олександр, стає приватним вчителем у сина М. О. Маркевича, а після переїзду разом з цією родиною до Петербурга служить на різних посадах в урядовому сенаті, Міністерстві народної освіти.¹⁰

3 вересня 1864 року О. Ф. Кістяківський читає лекції у Київському університеті з кримінального права і судочинства спочатку як приват-доцент, а через шість років — як ординарний професор.¹¹ Природний талант, висока працездатність та самодисципліна виливалися у багатогранну діяльність як викладача, вченого, громадського діяча.

Тяжка хвороба передчасно (25 січня 1885 р.) обірвала життя Олександра Федоровича й не дала змоги реалізувати багато творчих планів.

Світобачення Олександра Федоровича ґрунтувалося на витоках гуманістично-філософських вчень Спінози, Локка, Монтеск'є, і ці непопуришні принципи він передав своїм синам, яких в нього було четверо: Володимир, Богдан, Ігор та Юлій. Кожен з них залишив свій слід у вітчизняній та світовій науці та історії.

Володимир став академіком, засновником сучасної електрохімії.¹²

Ігор та Юлій пішли батьківським, юридичним шляхом. Ігор Олександрович був приват-доцентом Київського, а згодом Московського університетів, помічником голови І Державної Думи С. А. Муромцева, міністром внутрішніх справ в уряді гетьмана П. П. Скоропадського. Після повалення уряду Центральної ради він емігрував до Парижа і закінчив своє життя на чужині.¹³

Цікава доля й Богдана Олександровича Кістяківського. 1888 р. Богдан вступив до Київського університету на історико-філологічний факультет. Він зазнав впливу М. П. Драгоманова, І. Франка, М. Павлика, увійшов до складу гуртка молоді, яка поставила собі за мету вивчення української мови, поглиблене знайомство з українським фольклором, розповсюдження емігрантських видань мларорусинів. Після арештів Богдан продовжив навчання у Харкові, Дерпті, Берліні, Страсбурзі, де 1899 року захищає дисертацію і стає доктором філософії. Він був одним з натхненників, ініціаторів та авторів відомих «Віх».¹⁴

Богдан Олександрович продовжував займатися викладацькою діяльністю. У січні 1917 року він захищає докторську дисертацію і стає ординарним професором Київського університету. Співпрацює з В. І. Вернадським у здійсненні реформи вищої освіти та наукових закладів України, бере активну участь в організації Української Академії Наук, а 1919 року обирається деканом юридичного факультету Київського університету. Помер Богдан Олександрович 1920 року в Катеринодарі.¹⁵

У наш час в кожному біографічному довіднику можна знайти ім'я сина Богдана Олександровича.— Джорджа (Георгія) Кістяківського (1900—1982), вченого-хіміка з світовим ім'ям, професора Гарвардського університету, радника президента Ейзенхауера з питань національ-

ної політики в галузі науки і техніки, учасника створення американської атомної бомби.

Інший його син — Олександр Богданович — був доктором біології Київського університету.

Повернення імені Кістяківських повинно, звичайно, початися з введення в обіг наукових праць Олександра Федоровича, адже недаремно 1919 року була затверджена премія його імені, якою відзначалися праці із звичайного права та діючого законодавства.

Джерела та література:

- 1 Александр Федорович Кистьяковский (Биографический очерк с отрывком из рукописной автобиографии его). // Киевская старина. — 1895. — Январь. — С. 14.
- 2 Там само.
- 3 Во споминання священника с. Федора Кистьяковского // Киевская старина. — 1895. — Январь. — С. 46.
- 4 Державний архі в Чернігівській області (далі — ДАЧО). — Ф. 679. — Оп. 1. — Спр. 552. — Арк. 284.
- 6 Родослав . — 1991. — Липень. — № 14. — С. 4.
- 7 Там само. — С. 5.
- 8 ДАЧО. — Ф. 682. — Оп. 1. — Спр. 57. — Арк. 857зв. — 858 , 870.
- 9 Там само — Спр. 60 — Арк. 816зв. — 817.
- 10 І. Забіяка. Дорога в сім десятків літ // Пам'ять століть. — 1996. — № 1. — С. 143.
- 11 Там само.
- 12 Родослав. — 1991. — Липень. — № 14. — С. 4.
- 13 Там само.
- 14 Савельев А. О Богдане Александровиче Кистьяковском // Наше наследие — 1990. — № 4. — С. 11.
- 15 Там само. — С. 12.

